

**บทบาทของรายการเวทีสาธารณะกับการสร้างการมีส่วนร่วม
ร่วมในการเปลี่ยนแปลงประเด็นทางสังคม**
**The role of Public Forum TV Program in creating
participation to change social issues**

อัญชลี เทียมคีรี^{1*} และ อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว¹

Anchalee Thiemkhiri^{1*} and Asawin Nedpogaeo¹

บทคัดย่อ

การวิจัยได้มุ่งศึกษา “รายการเวทีสาธารณะ” ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและผลของการสร้างการมีส่วนร่วมของรายการเวทีสาธารณะในการเปลี่ยนแปลงประเด็นทางสังคม โดยใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) พร้อมกับ วิเคราะห์ประเด็นจากเทปบันทึกรายการ (Content Analysis) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) สันทนาการกลุ่ม (Focus Group)

ผลวิจัยพบว่า รายการเวทีสาธารณะ ซึ่งเป็นรายการที่เกิดขึ้นและอยู่ภายใต้องค์กรสื่อสาธารณะไทยพีบีเอส โดยมีหลักการในการทำงานคือมีความเป็นอิสระในการดำเนินงานจากการศึกษาประเด็นการนำเสนอรายการได้ให้สัดส่วนการนำเสนอประเด็นปฏิรูปมากที่สุดโดยตรงลงมาคือ ประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบจากนโยบายรัฐหรือโครงการขนาดใหญ่ ประเด็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ ประเด็นเกี่ยวกับชุมชนสังคมและวัฒนธรรม ประเด็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และประเด็นเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง แม้ว่าประเด็นที่ถูกนำเสนอออกมาในระดับที่แตกต่างกันไป แต่มักเชื่อมโยงและมีผลกระทบไปถึงในระดับนโยบายเกือบทุกกรณี

¹ สาขาวิชานิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการ คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร 10240

¹ Communication Arts and Innovation, Graduate School of Communication Arts and Management Innovation, National Institute of Development Administration, Bangkok 10240

รายการได้ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ดังนี้ 1) มีส่วนร่วมในฐานะเป็นแหล่งข่าวหรือเจ้าของประเด็น 2) มีส่วนร่วมวางแผนกำหนดเนื้อหารายการ 3) มีส่วนร่วมในรายการ 4) มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนประเด็น 5) มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหารายการ แต่ทั้งนี้ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นยังอยู่ในระดับที่น้อยมาก อย่างไรก็ตามสิ่งที่เห็นจุดเด่นของรายการคือ สามารถสร้างการรวมกลุ่มและเสริมพลังของภาคพลเมือง ทำให้เห็นว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีตัวตน มีอำนาจ มีอัตลักษณ์

คำสำคัญ: รายการเวทีสาธารณะ, การสร้างการมีส่วนร่วม, การเปลี่ยนแปลงประเด็นทางสังคม

Abstract

The researcher focused on studying “Public Forum TV Program” broadcasted on Thai PBS TV station. The objective of the research is to study the process of creating participation with Public Forum TV Program to change social issues and the results of such process that lead to change of social issues. Data collection tools included Documentary Research, In-Depth Interview with Key informants, Content Analysis of the TV program, Participant Observation and Focus Group. Research findings were that Public Forum TV Program, which was produced and remained under Thai PBS public media organization. Following the study on the presentation, the program emphasized mostly reform issues, followed by issues regarding effects of government policies or mega projects, issues regarding environment and disasters, issues regarding communities, society and culture, issues regarding human rights, and issues regarding politics and administration. All issues usually linked and affected the policy level. The TV program created participation in several dimensions including 1) participation as a source or an issue owner; 2) participation in planning and determining the program’s contents; 3) participation in the program; 4) participation in driving the issues; and 5) participation in expressing opinions toward the program’s contents. But the level of impact and change was the lowest. However, the strong point of the TV program was that it created assembly of citizens, reinforced citizen power, reflecting their existence, power and identity.

Keywords: Public Forum TV Program, creating participation, change social issues

บทนำ

การสื่อสารมวลชน ในช่วงยุคสมัยของกระบวนการทัศน์ความทันสมัยนิยม ได้มีความพยายามจากนานาอารยประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ใช้เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยมุ่งเน้นการใช้การสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนให้สังคมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือการก้าวสู่สังคมทันสมัยตามแบบฉบับของสังคมตะวันตก แต่ในระยะต่อมาการสื่อสารในแนวทางดังกล่าวไม่ได้ก่อให้เกิดการพัฒนา ประกอบกับความตื่นตัวของกลุ่มต่าง ๆ นำไปสู่การจุดประกายแนวคิดของการสื่อสาร ภายใต้ “กระบวนการทัศน์ทางเลือกของการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม” (The Alternative Paradigms Communication for Social Change) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาหนทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน สังคมประเทศ หรือระดับโลก คุณลักษณะสำคัญของกระบวนการทัศน์แบบทางเลือกในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ กระบวนการสนทนาโต้ตอบกัน (dialectic process) ของสมาชิกในสังคม บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน (equal basis) เพื่อค้นหาแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสังคม และดำเนินการร่วมกัน ในขณะที่กระบวนการดังกล่าวมองบทบาทของภาครัฐบาลคือผู้ให้การสนับสนุน (facilitator) การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ กระบวนการเหล่านี้ จึงเป็นลักษณะของ กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ในยุคนี้ สื่อมวลชนยังคงเป็นเสมือนเครื่องมือสำคัญในการก้าวสู่ความเป็นประชาสังคม และทำหน้าที่สะท้อนภาพประชาสังคม โดยในส่วนของสื่อมวลชน แจน ซาฟ เฟอร์ (อ้างถึงใน ปารีชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล, 2542) ในประเทศไทยเหตุการณ์รัฐประหารในรัฐบาลของพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้ถูกเรียกร้องให้ดำเนินการปฏิรูปสื่ออย่างจริงจัง โดยเน้นความเป็นอิสระจากการเมืองและกลุ่มทุน เพื่อให้สามารถตั้งอยู่บนประโยชน์สุขของสาธารณชนอย่างแท้จริง ภายใต้แนวคิดมีความเท่าเทียม เป็นธรรม และทั่วถึง เน้นประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ทางการค้า โดยรัฐต้องกำหนดสัดส่วนเนื้อหารายการสาระและบันเทิง รวมทั้งต้องเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนกลุ่มต่าง ๆ สามารถใช้เป็นพื้นที่สื่อสารได้อย่างหลากหลาย ทั่วถึง และเท่าเทียม รวมไปถึงชุมชนท้องถิ่นต้องมีสิทธิเป็นเจ้าของสื่อเพื่อประโยชน์สาธารณะของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ในฐานะประชาชนผู้เป็นเจ้าของทรัพยากร อีกทั้งผู้บริโภคสื่อต้องมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสื่อ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดสรรค่านิยมที่กำหนดเนื้อหา ช่วงเวลา รายการที่สอดคล้องกับความจำเป็น และความต้องการของกลุ่มคนที่

แตกต่างหลากหลายในสังคมอย่างเพียงพอ ซึ่งเหล่านี้จะเป็นกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสื่อสาร จึงเป็นการถือกำเนิดขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai Public Broadcasting Service) หรือ ส.ส.ท. ในฐานะองค์การสื่อสารสาธารณะที่ไม่แสวงผลกำไรแห่งแรกของประเทศไทย ภายใต้ชื่อ “โทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS” (กฤษิตต์ ฎิริปาณิก, 2557) โดยหลักการของสื่อสาธารณะนั้น ถือเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมประชาธิปไตย เพราะทุกคนมีสิทธิในการได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างดีและมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ (สถาบันวิชาการสื่อสารมวลชน, 2555) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับสังคม สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เกิดการรับรู้และการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมของประชาชน โดยวางนโยบายด้านการบริหารไว้ส่วนหนึ่งว่า ต้องกำหนดโครงสร้างการบริหารให้สามารถรองรับพันธกิจขององค์การด้านการผลิต การเผยแพร่ การให้บริการด้านข่าวสาร การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนา มาตรฐานความเป็นองค์การสื่อสารสาธารณะแห่งชาติ (องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย, 2557ข) ซึ่งการเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมของสื่อสาธารณะภายใต้แนวคิดนี้ รายการของไทยพีบีเอสส่วนใหญ่จึงถูกผลิตขึ้นโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ผ่านกระบวนการร่วมคิดร่วมสร้าง วัตถุประสงค์หลักของรายการ มุ่งเน้นการส่งเสริมคุณค่าในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การศึกษา ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเข้มแข็งของสังคมและชุมชน สะท้อนเอกลักษณ์ความเป็นไทยและเท่าทันสังคมโลก ส่งเสริมความรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารให้แก่ประชาชนในฐานะพลเมือง ที่เป็นสมาชิกของชุมชน สังคม ให้มีความตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบ นำเสนอความบันเทิงที่สร้างสรรค์ ส่งเสริมคุณค่าที่ดีงามของสังคม หรือยกระดับสุนทรียภาพของประชาชน สถาบันวิชาการสื่อสารมวลชน (2555) ความซัดเจเนของแนวคิดความเป็นสื่อสาธารณะของไทยพีบีเอส และปรัชญาการดำเนินงานที่มีความเป็นอิสระจากรัฐและทุน เน้นสร้างการมีส่วนร่วมและเปิดพื้นที่ให้คนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้ไทยพีบีเอสได้กำหนดกลยุทธ์เพื่อผลิตรายการใต้แนวคิดการเป็นสื่อสาธารณะ ซึ่งประกอบด้วย การขยายการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในการผลิตข่าวและรายการ เพิ่มความสามารถในการสร้างสรรค์งานของผู้ผลิตภาคพลเมือง เปิดพื้นที่สร้างรายการรองรับผู้ชมผู้ฟังในภูมิภาคมากขึ้น สร้างการติดตามด้วยการกำหนดผังรายการในแต่ละวันอย่างต่อเนื่อง และวางผังรายการที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการรับชมที่เปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบการรับสื่อของผู้ชม ผู้ฟัง และการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ ๆ เข้าถึงกลุ่มผู้ชม ผู้ฟัง

ในสื่อทุกช่องทางของ ส.ส.ท. (Multi Platforms) ยกกระดับความร่วมมือกับองค์กรและหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาประเด็นสำคัญเพื่อประโยชน์สาธารณะ และการให้นำหน้ากิจกรรมผลิตข่าวและรายการสดมากขึ้น เชื่อมโยงกิจกรรมหน้าจอและหลังจอ ซึ่งประเด็นรายการข่าวในปี 2558 ได้กำหนดประเด็นเพื่อนำเสนอและสร้างการตระหนักให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม จำนวนทั้งสิ้น 5 ด้าน คือ ด้านการต่อต้านการทุจริตและคอร์รัปชัน ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม ด้านประชาคมอาเซียน ด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ ด้านการสร้างสันติภาพภาคใต้ ด้านปฏิรูป (องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย, 2558) การผลิตรายการเพื่อสอดรับนโยบายความเป็นสื่อสาธารณะของไทย พีบีเอส “รายการเวทีสาธารณะ” เป็นอีกหนึ่งรายการที่ตอบโจทย้นโยบายการเป็นโทรทัศน์สาธารณะของไทยพีบีเอส ซึ่ง “รายการเวทีสาธารณะ” เป็นรายการโทรทัศน์ประเภทรายการข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับข่าว แต่จะมีการนำมาผลิตขยายผลให้มีมิติที่หลากหลายมากกว่าการนำเสนอข่าวโดยทั่วไป โดยอาจเป็นเรื่องราวที่อยู่ในกระแสหรือเป็นประเด็นที่มีแง่มุมที่น่าสนใจ ซึ่งรายการมีเอกลักษณ์ทั้งในเชิงของรูปแบบรายการ เนื้อหาและประเด็นในการนำเสนอ รายการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและทุกภาคส่วน ในมีส่วนร่วมในการผลิตรายการหรือกำหนดประเด็น เปิดพื้นที่สื่อสารสาธารณะบนหน้าจอโทรทัศน์ให้กับคนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม เพื่อสนทนา สะท้อนปัญหาและสถานการณ์ เจาะลึกประเด็นปัญหา ทำความเข้าใจและร่วมกันหาทางออกทั้งการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และการขับเคลื่อนสังคมและมุ่งหวังให้ผลการออกอากาศได้สร้างการเปลี่ยนแปลงระดับนโยบาย หรือสร้างการตื่นตัวในการมีส่วนร่วมต่อประเด็นทางสังคมในขณะนั้น

ท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่ร้อนแรงในช่วงปี 2556 – 2557 ทำให้สังคมเกิดความตึงเครียด ซึ่งเป็นความท้าทายของสื่อมวลชนอย่างยิ่งในการทำหน้าที่ผลิตรายการที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง สื่อที่อยู่ในระบบทุนและรัฐได้สงวนท่าทีและการนำเสนอข่าวทางด้านการเมือง แต่รายการเวทีสาธารณะขณะนั้น ได้ใช้โอกาสการเป็นสื่อสาธารณะจัดเวทีในประเด็นของการปฏิรูปประเทศในทุกภาคทั่วประเทศ เพื่อหวังสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำและปฏิรูปประเทศ ไปในแนวทางที่ได้ประโยชน์ต่อทุกคนอย่างเท่าเทียม ซึ่งถือว่าเป็นความท้าทายอย่างยิ่งต่อสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงนั้น นอกเหนือจากประเด็นการปฏิรูปแล้ว รายการยังได้มีการจัดเวทีในประเด็นความทุกข์ร้อนและแง่มุมอื่น ๆ เรื่อยมา โดยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมล้อมวงคุย แสดงความคิดเห็น โดยการเชิญทุกภาคส่วนมาร่วมเวทีเพื่อหวังผลสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม จากประเด็น

ข้างต้น จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ผู้ศึกษาสนใจศึกษา “บทบาทของรายการเวทีสาธารณะกับการสร้างการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงประเด็นทางสังคม” ซึ่งรายการเวทีสาธารณะนอกเหนือจากบทบาทและการทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชนเพื่อนำเสนอข่าวสาร รายการได้สร้างการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประเด็นต่าง ๆ ของสังคมสอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมหรือไม่ ท่ามกลางสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลาในช่วงของปี 2557 – 2558 ที่มีเหตุการณ์สำคัญ ๆ เกิดขึ้นมากมาย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของรายการเวทีสาธารณะในการเปลี่ยนแปลงประเด็นทางสังคม
2. เพื่อศึกษาผลของการสร้างกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของรายการเวทีสาธารณะที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงประเด็นทางสังคม

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษา เรื่อง “บทบาทของรายการเวทีสาธารณะกับการสร้างการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงประเด็นทางสังคม” ได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาวิจัยดังนี้

1. มุ่งที่จะศึกษา “รายการเวทีสาธารณะ” ในฐานะการเป็นรายการบน “สื่อสาธารณะ” ซึ่งศึกษาในมิติของกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในรายการ บทบาทต่อสังคม และผลที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงประเด็นทางสังคม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) วิเคราะห์ประเด็นจากเทปบันทึกรายการ (Content Analysis) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group)
2. วิเคราะห์ประเด็นจากเทปบันทึกรายการ (Content Analysis) ตั้งแต่ตั้งแต่ มกราคม 2557 – กรกฎาคม 2558 จำนวน 80 ตอน
3. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants)
- 4 กลุ่ม จำนวน 14 คน ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้ผลิตรายการ 2) ผู้แทนกลุ่มที่เข้าร่วมรายการ 3) นักวิชาการที่เชี่ยวชาญในด้านสื่อมวลชน 4) ผู้แทนสมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ
4. งานวิจัยจะศึกษาเฉพาะประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยศึกษาตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้

แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมดังต่อไปนี้

1. แนวคิดสื่อมวลชนกับการการพัฒนา
2. แนวคิดและทฤษฎีบทบาทหน้าที่และการกำหนดวาระของสื่อโทรทัศน์
3. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสาธารณะ
4. แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตรายการโทรทัศน์
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระเบียบวิธีวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. ในเบื้องต้นเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานของการศึกษา จึงได้ทำการค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา หนังสือ เอกสาร บทความวิจัยและวิทยานิพนธ์ รวมไปถึงเอกสารที่เผยแพร่ทางออนไลน์ โดยศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของสื่อมวลชนสาธารณะ แนวคิดการผลิตรายการข่าวและรายการโทรทัศน์ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลทั่วไปของรายการเวทีสาธารณะ เช่น ความเป็นมา แนวคิดรายการ รูปแบบรายการ ผังการออกอากาศของรายการฯ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อสาธารณะ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรายการเวทีสาธารณะหรือการผลิตรายการที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน งานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมของรายการโทรทัศน์ เป็นต้น เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการศึกษา และประกอบการวิเคราะห์ผลการศึกษาร่วมกับแหล่งข้อมูลอื่น ๆ

2. ศึกษาเทปรายการย้อนหลัง ในการนำเสนอรายการเวทีสาธารณะ ตั้งแต่ตั้งแต่เดือนมกราคม 2557 จนถึงเดือนกรกฎาคม 2558 รวมจำนวนทั้งสิ้น 80 ตอน ทั้งนี้เพื่อให้เห็นรูปแบบการนำเสนอในรายการ และใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ประเด็นจากเทปบันทึกการรายการ (Content Analysis) ว่าในช่วงของการศึกษารายการได้มีการนำเสนอประเด็นในเชิงใดบ้าง และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเด็นเหล่านั้นอย่างไร โดยหลังจากการวิเคราะห์ประเด็นที่คาดว่าเป็นประเด็นที่มีการเปลี่ยนแปลงแล้ว ยังเป็นข้อมูลให้ผู้ศึกษาคัดเลือกกลุ่มผู้แทนที่เข้าร่วมรายการในช่วงระยะเวลาของการศึกษา เพื่อทำการสัมภาษณ์ต่อไปอีกด้วย

3. ติดต่อล่วงหน้าทางโทรศัพท์เพื่อขอเข้าถึงสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) จำนวน 14 คน ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มผู้ผลิตรายการ 4 คน ผู้แทนกลุ่มที่เข้าร่วมรายการ 5 คน ผู้แทนสมาชิกสภาผู้ชมและผู้ฟังรายการ 3 คน และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องในด้านสื่อสารมวลชน 2 คน ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) ใช้วิธีการสัมภาษณ์ด้วยตัวเองเป็นรายบุคคล (Face to Face Interview) 7 คน ตลอดจนการใช้สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ (Enumeration by telephone) 5 คน และการสัมภาษณ์โดยส่งข้อความผ่านทางอีเมลล์ (Email questionnaire) 2 คน ร่วมด้วย เนื่องจากบางท่านไม่สะดวกในการให้สัมภาษณ์ด้วยตนเอง สืบเนื่องจากปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ อาทิ ภารกิจ วันเวลา สถานที่ที่อยู่ห่างไกล ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเลือกวิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลโดยพิจารณาตามความเหมาะสมของสถานการณ์ในช่วงของการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนที่สุด โดยข้อคำถามในการสัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ใช้คำถามปลายเปิด ผู้ศึกษาได้กำหนดประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา และการสัมภาษณ์จะเน้นการสอบถามค้นหาความจริง จนกว่าจะได้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการนำไปวิเคราะห์ผลการศึกษา ขณะการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาทำการจดบันทึกประกอบกับการเทปบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ จากนั้นนำมาถอดความประกอบการวิเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อความสมบูรณ์และชัดเจนมากขึ้น ทั้งนี้ได้กำหนดกรอบการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามการวิจัย

นอกจากการสัมภาษณ์แบบตามกรอบแนวคำถามดังกล่าวแล้ว ผู้ศึกษายังได้ใช้วิธีการพูดคุยในประเด็นที่ต้องการทราบรายละเอียดเพิ่มเติม และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องมากที่สุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลาที่สัมภาษณ์ ลักษณะประเด็นคำถามจึงไม่สามารถระบุตายตัวได้

4. นอกจากนี้เพื่อความครบถ้วนของการศึกษา ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในขั้นตอนการบันทึกเทปรายการ (Production) ในตอน “ประมงพื้นบ้าน ยกปลาขึ้นบก” ณ สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานของรายการในสถานการณ์จริง สำหรับประกอบการวิเคราะห์ผลการศึกษาดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5. หลังจากการรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น และเข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ร่วมกับทีมผู้ผลิตรายการ โดยนำเสนอข้อมูลการศึกษาในเบื้องต้น และร่วมสนทนา อภิปรายร่วมกัน แลกเปลี่ยนทัศนะเกี่ยวกับประเด็นในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การศึกษา ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือ ประกอบไปด้วย

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา หนังสือ เอกสาร บทความวิจัยและวิทยานิพนธ์ รวมไปถึงเอกสารที่เผยแพร่ทางออนไลน์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) 4 กลุ่ม จำนวน 14 คน โดยกำหนดกลุ่มที่มีความหลากหลายและสามารถให้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

3. การวิเคราะห์ประเด็นจากเทปบันทึกรายการ (Content Analysis) จำนวน 80 ตอน เพื่อให้เห็นภาพรวมของการนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ของรายการ

4. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในการดำเนินงานบันทึกเทปรายการเพื่อนำไปวิเคราะห์กระบวนการทำงาน กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมและประเด็นอื่น ๆ ในการศึกษา

5. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ซึ่งได้จัดวางร่วมกับกลุ่มผู้ผลิตรายการ เพื่อนำเสนอข้อมูลการศึกษาเบื้องต้น และแลกเปลี่ยนทัศนะ เพื่อผลการศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผลการศึกษา

1. เกี่ยวกับรายการเวทีสาธารณะ

รายการเวทีสาธารณะเกิดขึ้นพร้อมกับ การก่อตั้งองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai Public Broadcasting Service) หรือ ไทยพีบีเอส เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2551 ในฐานะองค์การสื่อสาธารณะที่ไม่แสวงผลกำไรแห่งแรกของประเทศไทย เหตุจากความตั้งใจของสถานี เป็นรายการที่จัดอยู่ในลักษณะรายการข่าว อยู่ภายใต้กลุ่มข่าวนโยบายสาธารณะ ทีมผู้ผลิตรายการแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ทีมงานรายการอยู่ในส่วนของกองบรรณาธิการกลุ่มข่าวนโยบายสาธารณะ และทีมฝ่ายผลิตรายการ มีรูปแบบการนำเสนอที่ผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่สัมภาษณ์เชิงเจาะลึกเจาะประเด็นปัญหาสังคม ร่วมกับผู้ร่วมรายการที่ประกอบไปด้วยกลุ่มคนทุกฝ่าย ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นนั้น ๆ เช่น ภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ฯลฯ โดยมีรูปแบบการเปิดพื้นที่ข่าวทางหน้าจอ ล้อมวงคุยสนทนา สะท้อนสถานการณ์ เจาะลึกปัญหา ทำความเข้าใจและหัวใจสำคัญคือการร่วมกัน

หาทางออก ทั้งในรูปแบบการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และการขับเคลื่อนสังคมเพื่อกำหนดนโยบาย สาธารณะ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม ด้วยความชัดเจนของรูปแบบรายการเวที สาธารณะ สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสจึงกำหนดให้เป็นรายการบนแนวคิดทางด้านการส่งเสริมความเข้มแข็งของภาคพลเมือง เป็นรายการที่แสดงการมีส่วนร่วมของภาพประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ตอบโจทย์ความเป็นที่วิสาธารณะ สะท้อนบทบาทความเป็นสื่อสาธารณะที่ว่า ต้องเป็นพื้นที่สาธารณะ การเป็นพื้นที่สื่อสารให้กับคนชายขอบ การดำเนินงานด้านการผลิตรายการเวที สาธารณะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ตามหลักของการผลิตรายการทั่วไป คือ ขั้นตอนการผลิต (Pre-production) ขั้นตอนการผลิต (Production) และขั้นหลังการผลิต (Post Production) ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1.1 กระบวนการผลิตรายการเวทีสาธารณะขั้นก่อนการผลิต (Pre-production) ได้แบ่งกลุ่มงานออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย งานข้อมูล งานข่าว และงานประสานงาน ดังนี้

1.1.1 ด้านงานข้อมูล ซึ่งจะเป็นทีมงานที่แสวงหาประเด็นในการทำรายการ โดยจะทำหน้าที่คัดเลือกประเด็นและนำเข้าที่ประชุมเพื่อพิจารณาเลือกเรื่อง/ ประเด็น/ พื้นที่ที่น่าสนใจในการจัดเวทีสาธารณะ จัดทำรายละเอียดเพิ่มเติมโดยแสวงหาข้อมูลเชิงลึก การกำหนดเป้าหมายของการจัดเวที วางโครง ลำดับความของประเด็นปัญหา และอื่น ๆ รวมไปถึงการเตรียมเอกสารประกอบการดำเนินรายการ

1.1.2 ด้านงานข่าวดำเนินการหลัก ๆ 2 ส่วนด้วยกันคือ ประสานพื้นที่ และแหล่งข่าวเพื่อผลิตสื่อบุคคล ๆ และลงหมายและแจ้งหมายเพื่อทำการขอช่างภาพและรถข่าวในการลงพื้นที่ถ่ายทำสื่อบุคคลและรายการ และอื่น ๆ

1.1.3 ด้านงานประสาน รับผิดชอบในการประสานงานเกี่ยวกับวัน เวลาของผู้ดำเนินรายการ และทีมงาน รวมทั้งทีมผลิต เพื่อดำเนินการถ่ายทำ ประสานเชิญผู้ร่วมสนทนา ประสานทีมผลิต ประสานการใช้สถานที่สำหรับจัดเวที รวมไปถึงประมาณการค่าใช้จ่ายและจัดเตรียมค่าใช้จ่าย รวมทั้งเอกสารด้านการเงินอื่น ๆ

1.2 กระบวนการผลิตรายการเวทีสาธารณะขั้นการผลิต (Production) ในกระบวนการผลิตรายการนั้นจะมีลักษณะการดำเนินงานที่คล้ายกับการผลิตรายการทีวีทั่วไป ที่มีทั้งรูปแบบรายการสดและการบันทึกเทปรายการ เช่น ประสานงานเดินทางล่วงหน้าไปยังสถานที่จัดเวที เพื่อเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ การร่วมหาหรือประเด็น/ โจทย์สำคัญของเวที ลำดับประเด็นการสนทนาก่อนเริ่มบันทึกเทป ผู้ประสานงานทำความเข้าใจกับผู้ชมในรายละเอียดของการบันทึกเทป เริ่มบันทึกเทปรายการ ดำเนินการอัปโหลด และแชร์ภาพ สาระสำคัญสั้น ๆ ผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ

ที่ทีมงาน (After Action Review) เป็นต้น นอกจากนี้รายงานนี้อาจยังมีความจำเพาะมากกว่ารายงานอื่น ๆ เช่นการหาหรือนอกรอบเกี่ยวกับประเด็นที่นำเสนอระหว่างผู้เข้าร่วมรายการ ซึ่งอาจเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในประเด็นอื่น ๆ ในอนาคต

1.3 กระบวนการผลิตรายการเวทีสาธารณะขั้นหลังการผลิต (Post Production) เช่นเดียวกันกับขั้นการผลิต ที่รายการจะมีลักษณะการดำเนินงานที่คล้ายกับการผลิตรายการที่วิธีอื่น ๆ โดยแบ่งเป็นทีมบรรณาธิการในการวางโครงเทปรายการตอนนั้น ๆ รวมทั้งโครงโปรโมทรายการ ฯลฯ และฝ่ายผลิตทำหน้าที่ผลิตเทปรายการตามโครงที่ได้วางไว้ และอื่น ๆ ให้เป็นไปตามแผน เมื่อเทปออกอากาศแล้วอาจจะมีการติดตามความคืบหน้าของประเด็นต่าง ๆ เพื่อพิจารณาจัดรายการในครั้งต่อไป เป็นต้น

ทั้งนี้กระบวนการผลิตรายการเวทีสาธารณะ อาจมีข้อจำกัดหรือเหตุจำเป็นอื่น ๆ ที่ไม่สามารถดำเนินงานได้ตามลำดับขั้นที่วางไว้ได้ ดังนั้นรายการมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการในการปฏิบัติงาน ให้เหมาะสมต่อสถานการณ์ บริบทและข้อจำกัดต่าง ๆ เพื่อให้สามารถผลิตรายการได้ตามแผนการออกอากาศในแต่ละสัปดาห์

การคัดเลือกประเด็นของรายการ

จากการศึกษาและรวบรวมประเด็นที่น่าสนใจในรายการเวทีสาธารณะ โดยรับชมย้อนหลังทางเว็บไซต์ของ Thai PBS ตั้งแต่เดือนมกราคม 2557 – เดือนกรกฎาคม 2558 จำนวน 80 ตอน ผู้ศึกษาได้สรุปไว้ 3 ส่วนคือ รูปแบบของประเด็น ระดับของประเด็น และรูปแบบการคัดเลือกประเด็น ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบของประเด็น จากการรับชมเทปย้อนหลัง จำนวน 80 ตอน จึงทำให้เห็นว่ารายการได้ให้สัดส่วนการนำเสนอประเด็นปฏิรูปมากถึง 26 ตอน โดยรองลงมาคือประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบจากนโยบายรัฐหรือโครงการขนาดใหญ่ จำนวน 18 ตอน ประเด็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ จำนวน 14 ตอน ประเด็นเกี่ยวกับชุมชนสังคมและวัฒนธรรม จำนวน 13 ตอน ประเด็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน จำนวน 6 ตอน ประเด็นเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง จำนวน 4 ตอน

2. ระดับของประเด็น รายการเวทีสาธารณะได้นำเสนอประเด็นในรายการซึ่งหากแบ่งระดับของประเด็นจะเห็นว่า มีทั้งประเด็นระดับเล็กสุดที่มีผลกระทบเฉพาะชุมชน จำนวน 25 ตอน ประเด็นระดับกลางที่มีผลกระทบระดับภูมิภาค จำนวน 14 ตอน และประเด็นใหญ่ที่มีผลกระทบระดับประเทศ/ ระดับสาธารณะ จำนวน 40 ตอน ซึ่งทั้ง 3 ระดับนั้นแม้ว่าจะมีปัญหา

ที่ถูกนำเสนอออกมาในระดับที่แตกต่างกันไป แต่หากวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวในมิติต่าง ๆ แล้วมักจะพบว่า ประเด็นมักเชื่อมโยงและมีผลกระทบไปถึงในระดับนโยบายเกือบทุกกรณี เวทีจึงเป็นเสมือนการหยิบยกประเด็นตั้งแต่ระดับเฉพาะกลุ่มหรือชุมชน เพื่อให้เกิดการสื่อสารและส่งเสริมให้เกิดความตื่นตัวในวงกว้าง อันจะนำไปสู่การสร้างกระบวนการแก้ปัญหาตั้งแต่ระดับชุมชน ไปจนถึงระดับประเทศ

3. รูปแบบการคัดเลือกประเด็น จากการศึกษาการเลือกประเด็นเพื่อทำรายการเวทีสาธารณะ พบว่าทีมงานมีรูปแบบการคัดเลือกประเด็นใน 2 ลักษณะคือ 1) รูปแบบประเด็นที่เป็นกระแส 2) รูปแบบประเด็นนอกกระแส จากการศึกษาพบว่า แม้ว่ารายการเวทีสาธารณะจะมีกระบวนการคัดเลือกประเด็นมี 2 รูปแบบดังกล่าว แต่อีกส่วนหนึ่งเมื่อพิจารณาร่วมกับรูปแบบของประเด็นที่ถูกนำเสนอ ทั้ง 6 รูปแบบ จึงวิเคราะห์ได้ว่าด้านหนึ่งรายการได้คัดเลือกประเด็นโดยคำนึงถึงการทำหน้าที่ในบทบาทของสื่อมวลชนซึ่งเป็นองค์กรชวที่ต้องนำเสนอประเด็นดังเช่นสำนักข่าวทั่วไป แต่อีกด้านหนึ่งก็ต้องทำหน้าที่ความ เป็นสื่อสาธารณะที่เน้นการเปิดพื้นที่ให้กับคนชายขอบได้มีพื้นที่ในการสื่อสารความทุกข์ร้อน สร้างการมีส่วนร่วม และส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย โดยสื่อสารผ่านรายการเพื่อหวังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการที่รายการทำหน้าที่และต้องให้น้ำหนักทั้ง 2 ส่วนดังกล่าว จึงส่งผลให้รูปแบบการคัดเลือกประเด็นจึงไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนและตายตัว

บทบาทของรายการเวทีสาธารณะในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างการเปลี่ยนแปลง

รายการเวทีสาธารณะมีบทบาทในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในฐานะเป็นแหล่งข่าวหรือเจ้าของประเด็น เป็นมิติของการมีส่วนร่วมในรายการที่ชัดเจนที่สุด เนื่องจากรูปแบบของรายการส่วนใหญ่นำเสนอประเด็นความทุกข์ร้อนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน และประเด็นนั้นก็มีผลกระทบกับคนส่วนใหญ่ โดยมีเป้าหมายให้เกิดการแก้ปัญหาในเรื่องนั้น ๆ ประเด็นส่วนใหญ่ที่ถูกนำเสนอในรายการเวทีสาธารณะจึงเป็นประเด็นจากภาคประชาสังคมที่เป็นเครือข่าย หรือประชาชนเจ้าของประเด็นเองได้เสนอเรื่องมายังรายการ ซึ่งทำให้ในบางครั้งรายการเวทีสาธารณะถูกใช้ในฐานะการเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนประเด็นให้กับภาคประชาสังคม โดยท้ายที่สุดเป้าหมายร่วมกันคือการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการจัดเวที โดยการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมเวทีได้แสดงความคิดเห็นว่า โดยจากการศึกษา

พบว่ารูปแบบการจากรูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ได้ส่งผลกระทบต่อและสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างหลากหลาย ดังนี้

“ประเด็นนโยบายการรับจำนำข้าว” จากการล้อมวงพูดคุยเพื่อหาทางออกให้กับประเด็นการรับจำนำข้าวได้สร้างผลกระทบในระดับเล็ก ๆ โดยแบ่งเป็น 3 ด้านดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการแก้ปัญหา
2. การสร้างความรู้ความเข้าใจต่อสาธารณะในเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาที่ชานาประสบอยู่
3. เป็นการบรรเทาความทุกข์ร้อนให้กับชาวนาโดยการแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่ของชาวนาเพื่อความอยู่รอดและยั่งยืนของชาวนาไทย
4. เป็นกลไกในการเชื่อมโยงกลุ่มภาคส่วนต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนทนาหาทางออก เพื่อการปฏิรูปวิถีชีวิตชาวนา กระทั่งปฏิรูปอุตสาหกรรมข้าวของไทยเพื่อความมั่นคงยั่งยืนเพิ่มขีดความสามารถในการส่งออกของชาวนาไทย

“ประเด็นความขัดแย้งบนเกาะหลีเป๊ะ” เป็นการเปิดพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้สึกระหว่างคู่พิพาท ซึ่งเป็นการพูดคุยที่เน้นการแก้ปัญหาร่วมกัน เป็นผลกระทบในเชิงการสร้างบรรยากาศความขัดแย้งที่ตึงเครียดมายาวนาน ทำให้เกิดความคลั่งคลาย และร่วมหาทางออกร่วมกัน รายการจึงได้แสดงให้เห็นถึงผลสะท้อนที่เด่นชัด 2 เรื่องคือ

1. การเปิดพื้นที่ให้คนชายขอบได้มีพื้นที่สื่อสารความทุกข์ร้อน
2. การสื่อสารประเด็นปัญหาในพื้นที่ให้เกิดการรับรู้ในระดับสาธารณะ

“ประเด็นการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของกลุ่มป่าแก่งกระจาน”

จากการเปิดเวทีพูดคุยทำให้ใจความสำคัญถูกเปิดเผยว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของการบริหารจัดการป่าของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เป็นส่วนสำคัญในการพิจารณาการขึ้นทะเบียนของคณะกรรมการมรดกโลก เพราะมีปัญหาคารละเมิดสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ข้อสรุปที่ชัดเจนภายหลังจากการจัดการเวที ถูกขยายผลและนำไปเผยแพร่ในสื่ออื่น ๆ ทั้งข่าว รายการ และเว็บไซต์ข่าว ทำให้เกิดการขยายผลข้อมูลในหลากหลายมุมมากขึ้น สร้างการเข้าถึงของประชาชนให้สามารถเข้าถึงประเด็นสาธารณะบนช่องทางที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

“ประเด็นเหตุการณ์แผ่นดินไหว ณ จังหวัดเชียงราย” การนำเสนอเหตุการณ์แผ่นดินไหวขนาด 6.3 ตามมาตราริกเตอร์ ที่จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ของรายการเวทีสาธารณะได้สร้างผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงให้กับตัวชุมชนเอง ในด้านที่เห็นได้เด่นชัดที่สุดคือ ชุมชนสามารถสร้างกระบวนการจัดการตนเอง เกิดความเข้มแข็ง

เกิดความตระหนักต่อการสร้างบ้านเพื่อรับมือกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ชุมชนได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ฟังพาดูด้วยกัน ไม่เพียงแคระลอกยการช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ผลกระทบในระดับสาธารณะคือ การนำเสนอของรายการเวทีสาธารณะในเวทีรวมทั้งข่าวสาร และองค์ความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินไหว เป็นการสร้างการรับรู้ในระดับสาธารณะเป็นประโยชน์ที่ทุกฝ่ายทั้งในและนอก เห็นการสะท้อนปัญหาของกลุ่มผู้ประสบภัยเกี่ยวกับเรื่องไม่มีกลไกเตรียมรับมือผ่านรายการ ทำให้ฝ่ายนโยบายเกิดการตระหนักและร่วมกันทบทวนการเตรียมรับมือต่อเหตุการณ์ในอนาคต สามารถเชื่อมโยงได้ในระดับนโยบายและระดับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ที่เข้ามาช่วยเหลือ ผลักดันและจัดระบบให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และขยายผลไปในสื่ออื่น ๆ และสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในระดับสาธารณะ

2. มีส่วนร่วมวางแผนกำหนดเนื้อหารายการ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้มักจะเห็นใน 2 กรณี กล่าวคือ กรณีที่ 1 รูปแบบการสร้างความร่วมมือกันระหว่างรายการกับกลุ่มที่มีการขับเคลื่อนประเด็นอยู่แล้ว ซึ่งมักจะเป็นกลุ่มของภาคประชาสังคมที่ขับเคลื่อนประเด็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น จึงเป็นกระบวนการวางแผนเพื่อกำหนดเนื้อหาในการนำเสนอร่วมกันระหว่างเจ้าของกิจกรรมและทีมงานรายการ โดยพยายามคงรูปแบบของรายการที่เป็นเวทีเพื่อพูดคุยกับฝ่ายต่าง ๆ เกี่ยวกับประเด็น กรณีที่ 2 รูปแบบการสร้างความร่วมมือกันระหว่างรายการกับกลุ่มนักวิชาการและเครือข่ายความร่วมมือเฉพาะด้านอื่น ๆ ซึ่งในบางครั้งประเด็นดังกล่าวเป็นประเด็นที่ค่อนข้างใหญ่ มีคนเข้าร่วมในจำนวนมาก และต้องอาศัยการจัดการประเด็นให้เกิดความกระชับและได้เนื้อหาสาระที่ครบถ้วนลักษณะนี้เองที่รายการต้องอาศัยนักวิชาการ หรือกลุ่มเครือข่ายเพื่อเข้ามาช่วยให้คำปรึกษา วางรูปแบบกระบวนการของเวที และเพื่อให้ได้สาระสำคัญในการนำเสนอภายใต้ข้อจำกัดของระยะเวลา ทั้งนี้กระบวนการมีส่วนร่วมลักษณะนี้ ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนตายตัว

จากรูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ได้ส่งผลกระทบและสร้างการเปลี่ยนแปลงในประเด็นสำคัญของประเทศคือ

“ประเด็นการปฏิรูปประเทศ” การจัดเวที “เสียงประชาชนที่ต้องฟังก่อนการปฏิรูป” ขึ้นในทุกภาคทั่วประเทศ รวมทั้งหมด 9 เวิร์ และออกอากาศจำนวน 11 ตอน โดยรายการร่วมกับกลุ่มและองค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่ และภาคเครือข่าย 12 องค์กร ซึ่งดำเนินการคู่ขนานไปพร้อมกับการทำงานของสภาปฏิรูปแห่งชาติ เวิร์ได้ถูกจัดขึ้นภายใต้ข้อจำกัดในการแสดงเสรีภาพทางความคิดเห็นของประชาชน ความเห็นต่างของคนหลายกลุ่ม จนได้ข้อเสนอในการปฏิรูปจากเครือข่ายและประชาชนที่เข้าร่วมรายการไว้จำนวนทั้งสิ้น 11 ด้าน

ซึ่งไทยพีบีเอสได้สรุปผลกระทบ โดยแยกเป็นผลกระทบระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ดังนี้ (องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย, 2558, น. 44-146)

1. ผลกระทบระยะสั้น

- 1) เกิดบรรยากาศการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2) การมีพื้นที่ปลอดภัยของคนเห็นต่าง
- 3) ประชาชนมีโอกาสในการสะท้อนปัญหา
- 4) เกิดข้อเสนอเชิงประเด็นเพื่อการปฏิรูป
- 5) เกิดข้อเสนอเชิงกลไกเพื่อการปฏิรูป
- 6) เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายร่วมเป็นขบวนการขับเคลื่อนการปฏิรูป
- 7) เกิดแนวทางการจัดเวทีสาธารณะอย่างมีส่วนร่วม
- 8) บทบาทของสื่อมวลชนในเวทีสาธารณะส่งผลให้เกิดการรับรู้ข้อมูลอย่างกว้างขวางในการขับเคลื่อนเพื่อการปฏิรูปของเครือข่าย

2. ผลกระทบระยะกลางและระยะยาว

- 1) ด้านบรรยากาศการมีส่วนร่วมของประชาชนประชาชนได้เรียนรู้วิถีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนำไปสู่สังคมสันติสุข
- 2) พื้นที่สาธารณะของคนทุกกลุ่มทุกฝ่ายมีการใช้กระบวนการพูดคุยในรูปแบบต่าง ๆ นำไปเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในทุกระดับ
- 3) ข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนของภาคประชาชนเกิดการเชื่อมโยงระหว่างรัฐ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนในการพัฒนาประเทศ

ซึ่งสรุปได้ว่า รายการได้สร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับสาธารณะ โดยสร้างการตื่นตัวต่อวาระการปฏิรูปประเทศในประเด็นต่าง ๆ เป็นกลไกหนึ่งในการสร้างการมีส่วนร่วมเชื่อมโยงเครือข่ายร่วมระหว่างรัฐ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนเป็นขบวนการขับเคลื่อนการปฏิรูปในประเด็นต่าง ๆ และเป็นกลไกส่วนหนึ่งที่ช่วยผลักดันข้อเสนอเชิงประเด็นเพื่อการปฏิรูปสู่การบรรจุข้อเสนอจากการจัดเวทีในรัฐธรรมนูญฉบับร่าง

3. การมีส่วนร่วมในรายการ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เป็นความร่วมมือเชิงกายภาพที่จะเห็นได้จากการออกอากาศรายการ ซึ่งทีมงานจะมีรูปแบบในการจัดเวที โดย เชิญเจ้าของประเด็น ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ภาคประชาสังคม นักวิชาการ รวมไปถึงภาครัฐ และเอกชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นนั้น ๆ ซึ่งรายการมีความพยายามที่จะเชิญผู้เข้าร่วมจากทุกฝ่ายเพื่อเปิดพื้นที่สาธารณะอย่างเท่าเทียม ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตว่าในหลายครั้งเวทียัง

ค่อนข้างขาดภาพของตัวแทนภาครัฐ ดังนั้นจึงมักถูกมองว่าเป็นเพียงภาพของวงเวทีเฉพาะ วิชาการ นักวิชาการ ชาวบ้าน ประชาชน ผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นไม่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเด็นนั้น ๆ ได้

4. การมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนประเด็น ลักษณะของการมีส่วนร่วมในมิตินี้เป็นหัวใจหลักของการเป้าหมายของรายการ ซึ่งการที่รายการได้เชิญตัวแทนทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นเข้าร่วมพูดคุยในรายการ พูดคุย ทำความเข้าใจ หาทางออก เป็นขยายการรับรู้ให้เกิดขึ้นในวงกว้างมากขึ้น เป็นช่องทางการสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจให้กับสังคม รับรู้ ข้อเสนอ ข้อจำกัดของแต่ละฝ่าย นักวิชาการอาจเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา รัฐบาลจะมีการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ซึ่งการมีส่วนร่วมลักษณะนี้ในหลายครั้งข้อสรุปอาจเกิดขึ้นภายในเวที และในหลายครั้งก็อาจเกิดความร่วมมือกันภายหลังจากจบรายการเพื่อขับเคลื่อนประเด็น ต่อ แต่การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ฝ่ายรัฐบาลจะยังเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนที่ค่อนข้างน้อย อาจด้วยข้อจำกัดบางประการ

5. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหารายการ รายการได้มีช่องทางให้ผู้ชมสามารถแสดงความคิดเห็นต่อการนำเสนอ ด้านเนื้อหา หรือคำแนะนำติชม โดยผ่านทางโทรศัพท์ อีเมลล์ประจำรายการ และทางสื่อออนไลน์เฟสบุคแฟนเพจ การเปิดช่องทางสื่อสารเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ ด้วยข้อจำกัดด้านทีมงานและเวลาทำให้การจัดการข้อมูลจากผู้ชมผู้ฟังเสนอผ่านช่องทางต่าง ๆ จึงยังไม่มีระบบการจัดการที่แน่ชัดในการรวบรวมข้อเสนอ และข้อคิดเห็น เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนารายการ การมีส่วนร่วมลักษณะดังกล่าวยังมีในระดับที่ค่อนข้างน้อย

อย่างไรก็ดี เฉพาะรายการเวทีสาธารณะเอง ที่ได้ทำหน้าที่บทบาทของความเป็นสื่อมวลชนประกอบกับบทบาทของความเป็นสื่อสาธารณะ และช่วยสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างผลกระทบที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าสามารถสร้างผลกระทบได้ในบางประเด็นและบางส่วน ซึ่งหากจะสร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้น รายการเวทีสาธารณะ ยังคงต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ทั้งภายในเช่น การบริหารจัดการภายในองค์กร ภายนอก เช่น หน่วยงานและองค์กรทั้งภาครัฐในระดับนโยบายและเอกชน และสถานการณ์ทางการเมือง ณ ขณะนั้น เพื่อเป็นส่วนช่วยขับเคลื่อนประเด็นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและได้อย่างแท้จริง

อภิปรายและสรุปผล

การก่อการก่อกำเนิดขึ้นของสื่อสาธารณะไทยพีบีเอส อันสืบเนื่องมาจากปัจจัยสำคัญคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 40 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 47 ด้วยเจตนารมณ์ต้องการที่จะปฏิรูปลืออย่างชัดเจน และมีแนวคิดว่าคลื่นความถี่นั้นเป็นทรัพยากรของสาธารณะของประชาชนและสังคมไทย และทุกคนมีสิทธิเข้าถึงทรัพยากรคลื่นความถี่ได้โดยตรง หรือให้ภาคประชาชนมี “สิทธิได้รู้” (right to know) ซึ่งเป็นแกนสำคัญของสังคมประชาธิปไตย จึงส่งผลให้มีรายการเวทีสาธารณะ ซึ่งเป็นรายการที่เกิดขึ้นและอยู่ภายใต้ต้องการสื่อสาธารณะไทยพีบีเอส โดยมีหลักการในการทำงานคือมีความเป็นอิสระในการดำเนินงานไม่อิงกับรัฐหรือทุน ทำให้รายการสามารถทำหน้าที่และบาทของการเป็นสื่อสาธารณะที่ชัดเจน ด้วยรูปแบบของรายการที่เน้นการเปิดพื้นที่สาธารณะให้กับคนทุกกลุ่ม อย่างเท่าเทียม ล้อมวงคุย สนทนา สะท้อนสถานการณ์ เจาะลึกปัญหา ทำความเข้าใจและร่วมกันหาทางออก ทั้งในรูปแบบการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และการขับเคลื่อนสังคมเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม

ซึ่งสอดคล้องกับนิยามของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2550) ที่ว่าสื่อสาธารณะนั้นเป็นเจ้าของโดยพลเมือง เป็นพื้นที่สาธารณะให้กับคนทุกกลุ่ม และเน้นการนำเสนอเพื่อประโยชน์สาธารณะ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของศูนย์วิจัยการกระจายเสียงแห่งสหราชอาณาจักร (UK Broadcasting Research Unit) (อ้างอิงโน มัทธา เจริญวงศ์ และอาภาพรธทองเรือง, 2556) ที่ได้นิยามความหมายของคุณลักษณะของสื่อสาธารณะส่วนหนึ่งไว้ว่า ต้องมีเนื้อหารายการสำหรับคนส่วนน้อยในสังคม โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อยทางเชื้อชาติ ภาษา เพื่อบริการชุมชนที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว โดยการนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ของรายการนั้นพบว่า มีความหลากหลายของประเด็น มีความหลากหลายของกลุ่มคน เช่น กลุ่มชาวเล กลุ่มชนเผ่าพื้นเมือง กลุ่มแรงงาน ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ไม่ใช่ชนชั้นนำของประเทศ ได้มีโอกาสเข้าร่วมรายการ มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นและความเป็นตัวตนผ่านหน้าจอโทรทัศน์ ซึ่งคุณธาม เชื้อสถาปนศิริ (สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2558) นักวิชาการ สถาบันวิชาการสื่อสาธารณะ (สวส.) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ส่วนหนึ่งว่า รายการเวทีสาธารณะได้สะท้อนบทบาทความเป็นสื่อสาธารณะที่ว่า ต้องเป็นพื้นที่สาธารณะ (public sphere) ต้องให้เสียง (Giving voiceless) แก่คนชายขอบ หรือเรียกว่าคนที่ไม่มีสิทธิ์ไม่มีเสียง เพราะฉะนั้นแนวคิดและรูปแบบของรายการที่มีการเปิดโต๊ะกลม เพื่อการสนทนาแบบสานเสวนาหาทางออกร่วม จึงถือได้ว่าตรงตามบทบาท

หน้าที่ของสื่อสาธารณะ ที่ให้พื้นที่สาธารณะ มุ่งเน้นการนำเสนอประเด็นสาธารณะ เพื่อแก้ปัญหาหรือบรรเทาความกังวลใจสาธารณะ และเพื่อปกป้องผลประโยชน์สาธารณะ หากพิจารณาตามแนวคิดบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนต่อสังคมของ เดนิส แมคเคลล (อ้างอิงใน สมสุข หินวิมาน, 2554) พบว่า รายการมีความเด่นชัดในบทบาทในการแจ้งให้ทราบถึงความ เป็นไปในสังคม เช่นการนำเสนอวาระข่าวสารบางประเด็นที่ไม่ถูกนำเสนอในสื่อกระแสหลักอื่น ๆ แต่มีผลกระทบต่อคนหมู่มาก ให้เกิดการรับรู้ในวงกว้างมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การทำหน้าที่ บทบาทในการรวมผู้คน การกำหนดวาระทางสังคม และบทบาทการระดมสรรพกำลัง ตามแนวคิดของ เดนิส แมคเคลล (อ้างอิงใน สมสุข หินวิมาน, 2554) ยังแสดงให้เห็นเด่นชัดตั้งแต่ ระดับของแนวคิดของรายการ รูปแบบรายการที่เปิดวงเวทีสาธารณะเพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะ โดยรวมเอากลุ่มคนที่เป็นตัวแทนแต่ละภาคส่วน เช่น ประชาชน นักวิชาการ ภาครัฐและเอกชน เข้าร่วมเพื่อเปิดประเด็น กำหนดวาระทางสังคม หรือแนวทางเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง เช่น กรณี การจัดเวทีเสียงประชาชนที่ต้องฟังก่อนการปฏิรูป จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ ที่ส่งผลให้รายการสามารถดำรงอยู่ได้และผลิตรายการที่มีเนื้อหาที่ข้องเกี่ยวหรือเรียกร้องใน ระดับนโยบาย ท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและรุนแรง ปัจจัยนั้นคือการอยู่ภายใต้องค์กรไทยพีบีเอส ซึ่งเป็นสื่อสาธารณะที่เป็นของประชาชน ไม่ผูกติดกับรัฐหรือทุน และปัจจัยประการที่ 2 คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ได้เปิดเสรีภาพให้สื่ออย่างแท้จริง จึงทำให้สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส สามารถผลิตรายการเวที สาธารณะซึ่งเป็นรายการที่สร้างคุณค่าให้กับสังคมและมีอยู่ในจำนวนที่น้อยมากในสังคมไทย ในส่วนของการนำเสนอประเด็นในรายการ ซึ่งประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเสนอส่วนใหญ่ จะเป็นประเด็นที่อยู่ในกระแสช่วงขณะเวลานั้น และประเด็นปัญหาที่ถูกคัดเลือกมานำเสนอ มักจะมีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในประเทศ เช่น ประเด็นการปฏิรูป ประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบ จากนโยบายรัฐหรือโครงการขนาดใหญ่ ประเด็นสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ ประเด็นเกี่ยวกับชุมชน สังคมและวัฒนธรรม ประเด็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ประเด็นเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง อย่างไรก็ตามก็ประเด็นที่นำเสนอมักเชื่อมโยงและมีผลกระทบไปถึงในระดับนโยบายเกือบทุกกรณี เวทีที่จึงเป็นเสมือนการหยิบยกประเด็นตั้งแต่ระดับเฉพาะกลุ่มหรือชุมชน เพื่อให้เกิดการสื่อสาร และส่งเสริมให้เกิดความตื่นตัวในวงกว้าง อันจะนำไปสู่การสร้างกระบวนการแก้ปัญหาตั้งแต่ ระดับชุมชนไปจนถึงระดับประเทศ ดังที่ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2550) ได้สรุปการกำหนดวาระ ของสื่อมวลชนไว้ว่า ในการทำงานของสื่อมวลชนที่ต้องมีการเลือกเรื่องหรือประเด็นใน การนำเสนอข่าว ทำให้สื่อมีบทบาทในการเป็นผู้กำหนดกรอบของเรื่องราวที่นำเสนอและ

ประเด็นในการโต้แย้งแสดงเหตุผลของสังคม สื่อมวลชนจึงถูกมองว่าเป็นผู้ที่ทำหน้าที่กำหนดประเด็นให้แก่สังคม (Agenda setting) เรื่องใดที่สื่อนำมาเผยแพร่มากก็มีน้ำหนักมากและกลายเป็นประเด็นใหญ่ในสังคม หรือที่เรียกว่าเป็นวาระทางการเมืองและสังคม (Social and political agenda) รายการได้เปิดประชาชนมีส่วนร่วมในการนำเสนอประเด็น และถูกคัดเลือกโดยกองบรรณาธิการรายการ อย่างไรก็ตามการนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ยังจำกัดอยู่ในวงของเครือข่ายที่ส่วนใหญ่มองว่าเป็นภาคประชาสังคม ซึ่งแม็คเควล์ และวินดาห์ล (อ้างอิงใน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2550) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า การกำหนดวาระต่าง ๆ ต้องคำนึงว่า สื่อที่นำเสนอ นั้น มีที่มาจากใครบ้าง เช่น บางวาระอาจถูกกำหนดโดยสถาบันหรือองค์กรทางการเมืองอย่างพรรคการเมือง หรืออาจถูกกำหนดโดยกลุ่มพลเมือง หรือกลุ่มนักธุรกิจ หรือปัจเจกบุคคล ซึ่งแต่ละกลุ่มก็มีวัตถุประสงค์ในการกำหนดวาระของตนที่แตกต่างกันออกไป ซึ่ง แม็คเควล์ และ วินดาห์ล (อ้างอิงใน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2550) ยังได้เสนอให้พิจารณาว่า นอกจากจะต้องจำแนกให้เห็นว่าใครเป็นผู้ริเริ่มประเด็นในการกำหนดวาระแล้วยังต้องมองดูว่า สื่อมวลชนนำเสนอวาระเหล่านั้นด้วยความสนใจในประโยชน์สาธารณะของเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง หรือว่าเป็นการให้ความร่วมมือกับชนชั้นนำและกลุ่มการเมืองที่มีอำนาจอยู่ในสังคม เพื่อสร้างมิติที่จะเป็นประโยชน์ต่อชนชั้นนำเท่านั้น ด้วยลักษณะรูปแบบของรายการที่เน้นการเปิดพื้นที่สื่อเพื่อการมีส่วนร่วม และอยู่ภายใต้องค์การสื่อสาธารณะ รายการเวทีสาธารณะจึงได้พยายามเปิดกว้างเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น ให้ทุกภาคส่วนได้มีโอกาสเข้ามาใช้พื้นที่เพื่อการสื่อสาร กระบวนการมีส่วนร่วมในแต่ละลักษณะได้ส่งผลกระทบและเกิดการเปลี่ยนแปลงในประเด็นต่าง ๆ ในระดับที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งการมีส่วนร่วมในฐานะเป็นแหล่งข่าวหรือเจ้าของประเด็น และการมีส่วนร่วมวางแผนกำหนดเนื้อหารายการ เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในแต่ละประเด็นมากที่สุด ดังที่ Ascroft (1987, อ้างอิงใน อัศรินทร์ นนทิหทัย, 2551) ได้ให้ความเห็นว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ซึ่งมีความตั้งใจ และมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาหนึ่ง ๆ ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทในกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้และการสร้างความเข้าใจร่วมกัน เช่นเดียวกับ Noir & White (1993, อ้างอิงใน อัศรินทร์ นนทิหทัย, 2551) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการออกแบบกระบวนการสื่อสาร โดยมุ่งเน้นให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถสื่อสารกันได้ในลักษณะของ “การปรึกษาหารือ” (dialogue) ซึ่งตรงตามรูปแบบของรายการที่เน้นการเปิดพื้นที่อย่างมีส่วนร่วมให้ทุกฝ่ายร่วมปรึกษาหารือเพื่อหาทางออก

แม้การทำหน้าที่บทบาทของความเป็นสื่อมวลชนประกอบกับบทบาทของความเป็นสื่อสาธารณะ และช่วยสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างผลกระทบที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าสามารถสร้างผลกระทบได้ในบางประเด็นและบางส่วน ซึ่งจัดว่าอยู่ในสัดส่วนที่ค่อนข้างน้อยมาก เนื่องจากบางปัจจัยในการบริหารจัดการภายในองค์กรอาจเป็นข้อจำกัดทำให้การเข้าไปมีส่วนร่วมยังไม่สามารถทำได้อย่างเต็มรูปแบบ เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตรายการ วางนโยบาย และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ด้วยข้อจำกัดด้านระยะเวลา และกระบวนการผลิต เป็นต้น อัจฉรา ศรีพันธ์ (2554) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการสื่อสารในทุกระดับ นั่นคือ ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนทั้งในกระบวนการการผลิตรายการ การบริหารจัดการ และการวางแผนระบบการสื่อสารต่าง ๆ เพราะฉะนั้นหากต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับที่สูงขึ้น สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสเองจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบรายการให้เกิดเข้ามามีส่วนร่วมในรายการทุกมิติมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามแม้ว่ารายการจะทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ในระดับที่ยังน้อยมาก แต่สิ่งที่รายการสร้างคุณค่าให้กับสังคมและค่อนข้างเป็นจุดเด่นคือมันสร้างการรวมกลุ่มของคนในการเสริมพลังกลุ่มในชุมชน เช่น ชุมชนเรียกร้องสิทธิของตนเองในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นของรายการ ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ให้สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างเท่าเทียม ซึ่งรายการเวทีสาธารณะและรายการในสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสหลายรายการ เปิดโอกาสให้กับคนเล็กคนน้อยของสังคมเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้เห็นกลุ่มคนเหล่านี้มีตัวตน มีอำนาจ มีอัตลักษณ์ และเสริมความเข้มแข็งให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิของตนเองที่พึงเป็น

ดังนั้นการผลิตรายการในลักษณะรายการเวทีสาธารณะ ซึ่งอยู่ภายใต้องค์กรสื่อสาธารณะ กลุ่มคนดูปลายทางอาจเป็นเพียงตัวชี้วัดข้อหนึ่งเท่านั้น ดังที่ คริส สมิธ (Chris Smith) (2006 อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน และคณะ, 2558) ได้เสนอไว้ว่า ธุรกิจข่าวไม่ได้เป็นเพียงองค์กรธุรกิจที่เน้นผลกำไรแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรเป็นสินค้าที่มีคุณค่าในเชิงใช้สอย (instrument value) หรือเป็นเครื่องมือในการนำพาสังคมไปสู่ความจริงหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้ ด้วยการตั้งคำถาม ตอบคำถาม อธิบาย ตีความ และสืบหาข้อเท็จจริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1. รายการมีความโดดเด่นทางด้านแนวคิด และประเด็นที่น่าเสนอซึ่งส่วนใหญ่แล้ว เป็นประเด็นที่มีผลกระทบในระดับสาธารณะ ดังนั้นเพื่อให้เข้าถึงและตอบใจวิทยากรรับชมของผู้ชมปลายทาง รายการอาจต้องพัฒนารูปแบบการนำเสนอ ให้มีความน่าสนใจ สร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับผู้ชมปลายทางเพื่อเสริมพลังการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมขับเคลื่อนประเด็นเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับสังคม

2. รายการเวทีสาธารณะซึ่งเป็นรายการที่อยู่ภายใต้องค์กรสื่อสาธารณะ สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ที่เน้นการเป็นสื่อเพื่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งรายการได้ถูกจัดให้อยู่กลุ่มรายการที่เข้าร่วมผลักดันนโยบายสาธารณะ และเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นรูปธรรมในระดับนโยบายของสถานีอาจต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนารูปแบบการนำเสนอ สนับสนุนทีมงานให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการสร้างกระบวนการติดตามผลการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องจากการนำเสนอไปแล้ว เพื่อตอบใจวิทยากรเป็นสื่อสาธารณะที่ต้องการสร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาหรือสร้างทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากในยุคปัจจุบันมีการถาโถมของสื่อใหม่ สื่อมวลชนจะสามารถปรับตัวท่ามกลางกระแสดังกล่าวได้อย่างไร

2. ควรมีการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในรายการอื่น ๆ ในลักษณะที่คล้ายกัน เปรียบเทียบผลกระทบที่เกิดขึ้น

3. ควรศึกษารูปแบบและแนวทางการพัฒนาการผลิตรายการเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง

เอกสารอ้างอิง

- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล. (2542). “องค์ประกอบในการขับเคลื่อนประชาสังคม”
กลุ่มที่ 1: พลเมืองกับการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง, *การประชุมทางวิชาการ
ประชาสังคม ครั้งที่ 1*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ภูษิตต์ ภูริปาณิก. (2557). โครงสร้างโทรทัศน์สาธารณะ Thai PBS กับการมีส่วนร่วมของ
พลเมือง. *วารสารวิจัย มสศ*, 10(1), 97–111.
- มัทนา เจริญวงศ์ และอาภาพรธน ทองเรือง. (2556). การเกิดขึ้นและพัฒนาการของนักข่าว
พลเมืองไทยพีบีเอส. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 33(2), 265–286.
- สถาบันวิชาการสื่อสารสาธารณะ. (2555). *ถามมา...ตอบไป...รู้จัก...เข้าใจ...ไทยพีบีเอส*.
กรุงเทพ ฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- สมสุข หินวิมาน. (2554). *ความรู้เบื้องต้นทางวิทยุและโทรทัศน์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2557ข). *รายงานผลการ
ปฏิบัติงานประจำปี พ.ศ. 2556: องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่ง
ประเทศไทย (ส.ส.ท.)* สืบค้นวันที่ 1 ตุลาคม 2557, จาก <http://org.thaipbs.or.th>
- องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (2558). *แผนการจัดทำ
รายการองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.)
ประจำปี พุทธศักราช 2558*. สืบค้นจาก <https://org.thaipbs.or.th/announce/plan>.
- อัจฉรา ศรีพันธ์. (2555). กลยุทธ์การสื่อสารแบบการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ของประเทศไทย. *Journal of Business, Economics and Communications*,
7(1), 5–19. สืบค้นจาก [https://www.tci-
thaijo.org/index.php/BECJournal/article/view/54430/45199](https://www.tci-thaijo.org/index.php/BECJournal/article/view/54430/45199)
- อัศวินทร์ นนทิหทัย. (2551). *การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของเยาวชนเพื่อการพัฒนารายการ
โทรทัศน์ TK Teen*. (ปริญญาโทเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2550). *สื่อสารมวลชนเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.